

การเสียชีวิตนอกภูมิสำเนาของคนไทย: ศึกษาจากมรณบัตร พ.ศ.2539-2552

ภัทมา ว่าพัฒนวงค์¹ และ อรพิน ทรัพย์สัน²

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ของประเทศไทย (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 108 ตอนที่ 203) ได้กำหนดให้เมื่อมีการตาย ผู้ที่พบเห็นผู้เสียชีวิตจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เสียชีวิตหรือพบเห็นศพ ข้อมูลเหล่านี้มีกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบรวบรวมและรายงานเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ.2480 เป็นต้นมา ซึ่งในอดีต ขั้นตอนการทำงานเพื่อรวบรวมและประมวลเป็นการทำด้วยมือ ข้อมูลมักอยู่ในรูปของการแจกแจงความถี่และถูกรายงานตามลำดับขั้นขึ้นมาจากสำนักทะเบียนท้องถิ่นถึงส่วนกลาง วิธีการเช่นนี้เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในระดับบุคคลให้ละเอียดยิ่งขึ้นได้ รายงานข้อมูลการตายในอดีตจึงมีเพียงจำนวนตายจำแนกตามเพศและรายจังหวัดเท่านั้น

นับตั้งแต่สำนักบริหารการทะเบียนได้มีโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชนเมื่อ พ.ศ.2526 ที่กำหนดเลขประจำตัว 13 หลักให้กับคนไทยทุกคน และได้มีการเก็บบันทึกเป็นฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรไว้ในคอมพิวเตอร์ของสำนักฯ ตั้งแต่ พ.ศ.2531 นั้น ทำให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากฐานทะเบียนราษฎรได้ละเอียดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อมูลหลายประเภทที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ “การให้บริการข้อมูลและสถิติประชากร” ของกรมการปกครอง (www.dopa.go.th) อย่างไรก็ตาม ยังมีรายละเอียดของข้อมูลอีกมากที่มีการบันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลแต่ไม่ได้มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลการเกิดหรือการตาย

¹ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

² สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

สำหรับข้อมูลการตายในฐานะข้อมูลทะเบียนราษฎรนั้นบันทึกจากข้อมูลในมรณบัตร ซึ่งข้อมูลของผู้ตายได้แก่ เพศ อายุ วัน เดือน ปีที่ตาย รวมทั้งสาเหตุการตาย ได้ถูกนำมาวิเคราะห์และเสนอเป็นรายงานที่พบเห็นเป็นปกติจาก “สถิติสาธารณสุข” แต่การวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูลการตายตามรายละเอียดอื่นที่มีอยู่ในมรณบัตรมีการดำเนินการไม่มากนัก ดังนั้น เพื่อเป็นการทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากฐานข้อมูลการตาย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตายของประชากรไทยเมื่อจำแนกตามสถานที่เสียชีวิต เปรียบเทียบกับสถานที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน

กระบวนการแจ้งตายและการจดทะเบียนตายในระบบการทะเบียนราษฎร

ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร เมื่อมีการตายเกิดขึ้น เจ้าบ้านหรือผู้พบศพ ต้องแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีคนตายภายใน 24 ชั่วโมงนับจากเวลาตาย หรือพบศพ ซึ่งสามารถแจ้งการตายได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การตายในสถานพยาบาล 2) การตายด้วยสาเหตุธรรมชาติที่บ้าน และ 3) การตายด้วยสาเหตุผิดธรรมชาติ การตายทั้ง 3 ประเภทนี้มีเส้นทางก่อนที่จะมาถึงการจดทะเบียนตายที่แตกต่างกันออกไป

- 1) การตายในสถานพยาบาล แพทย์จะเป็นผู้ลงสาเหตุการตาย และออก “หนังสือรับรองการตาย” หรือ “ท.ร.4/1” ให้ญาติของผู้ตายเพื่อนำไปจดทะเบียนกับนายทะเบียนท้องที่ที่สำนักงานทะเบียนอำเภอ / เทศบาล ที่มีชื่อผู้ตายอยู่ในทะเบียนบ้าน ซึ่งจะออก “ใบมรณบัตร” ให้ญาติผู้ตายต่อไป
- 2) การตายด้วยสาเหตุธรรมชาติที่บ้าน ซึ่งได้แก่การตายเนื่องมาจากการป่วยไข้ หรือมีสาเหตุภายในร่างกาย ญาติของผู้ตายจะไปแจ้งผู้ช่วยนายทะเบียนท้องที่ที่อยู่ใกล้บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ผู้ช่วยนายทะเบียนจะเป็นผู้ลงสาเหตุการตายใน “ใบรับแจ้งการตาย” หรือ “ท.ร.4 (ตอนหน้า)” และผู้ช่วยนายทะเบียนจะออก “ท.ร.4 (ตอนหน้า) ตอนล่าง” ซึ่งเป็นสำเนาให้ญาติของผู้ตายเพื่อนำไปจดทะเบียนกับนายทะเบียนท้องที่ที่สำนักงานทะเบียนอำเภอ/เทศบาล ที่มีชื่อผู้ตายอยู่ในทะเบียนบ้าน ซึ่งจะออก “ใบมรณบัตร” ให้ญาติผู้ตายต่อไป

3) การตายด้วยสาเหตุผิดธรรมชาติ การตายด้วยสาเหตุผิดธรรมชาติ ได้แก่ การถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวตาย อุบัติเหตุ ถูกลัศว์ทำร้าย หรือตายเพราะภัยธรรมชาติ ในกรณีเช่นนี้บุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือผู้พบผู้ตาย จะต้องแจ้งนายทะเบียน ผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจซึ่งต้องไปพร้อมแพทย์ ทำการชันสูตรพลิกศพหาสาเหตุการตายแล้วเขียนลงใบบันทึกประจำวัน ญาติของผู้ตายจะนำใบบันทึกประจำวัน/หนังสือราชการไปจดทะเบียนกับ นายทะเบียนท้องที่ที่สำนักงานทะเบียนอำเภอ/เทศบาล ที่มีชื่อผู้ตายอยู่ใน ทะเบียนบ้าน ซึ่งจะออก “ใบมรณบัตร” ให้ญาติผู้ตายต่อไป

เมื่อเกิดการตายขึ้น ไม่ว่าจะตายในบ้านหรือนอกบ้าน ไม่ว่าจะตายโดยสาเหตุ ธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติ ญาติผู้ตายหรือผู้พบศพจะต้องแจ้งการตายนั้น เพื่อขอ รับหนังสือรับรองการตาย หรือใบรับแจ้งการตาย หรือใบบันทึกประจำวันก่อน แล้วจึง ดำเนินการในขั้นต่อมา คือ นำหนังสือรับรองการตาย หรือใบรับแจ้งการตาย หรือ ใบบันทึกประจำวัน ไปจดทะเบียนการตายกับนายทะเบียนที่อำเภอหรือเทศบาลที่มีชื่อ ผู้ตายอยู่ในทะเบียนบ้าน เมื่อไปจดทะเบียนในขั้นที่สองนี้แล้ว ญาติผู้ตายจะได้รับ “ใบมรณบัตร” พร้อมกันนี้ชื่อของผู้ตายก็จะถูกจำหน่ายออกจากทะเบียนบ้าน และข้อมูล การตายนั้นจะถูกป้อนเข้าสู่ระบบการทะเบียนราษฎรของประเทศ

รายละเอียดใบมรณบัตร

ใบมรณบัตรแต่ละใบนั้น มีรายการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายทั้งสิ้น 8 รายการ คือ

- 1) ข้อมูลผู้ตาย
- 2) รายการตาย
- 3) สถานที่ตาย
- 4) มารดาบิดาของผู้ตาย
- 5) ผู้แจ้งการตาย
- 6) การจัดการศพ
- 7) ใบรับแจ้งการตาย (หรือหนังสือรับรองการตาย) และ
- 8) วันที่รับแจ้งการตาย

ข้อมูลสำมะโนการแรก เป็นข้อมูลของผู้ตายหรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ตาย ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล เลขประจำตัวประชาชน เพศ อายุ สัญชาติ อาชีพ สถานภาพสมรส และที่อยู่ของผู้ตาย สำหรับข้อมูลรายการตาย มีข้อมูลที่แสดงวัน-เวลาที่ตาย ผู้ทำการรักษา ก่อนตาย เลขที่ของหนังสือรับรองการตาย รวมทั้งสาเหตุการตาย ส่วนข้อมูลสถานที่ตาย นั้น ประกอบด้วยชื่อสถานที่และที่อยู่ของสถานที่ตาย ระยะเวลาที่พำนักอยู่ในสถานที่นั้น จนกระทั่งเสียชีวิต ข้อมูลรายการที่สี่เป็นข้อมูลของบิดาและมารดาของผู้ตาย ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล และเลขประจำตัวประชาชนของบิดาและมารดาของผู้ตาย

สำหรับข้อมูลใน 4 รายการหลัง เป็นรายละเอียดของผู้แจ้งการตาย (ชื่อ-สกุล เลขประจำตัวประชาชน ที่อยู่ และความสัมพันธ์กับผู้ตาย) วิธีการจัดการศพ (ฝัง เผา หรืออื่นๆ) ใบบรรแจ้งการตาย (หรือหนังสือรับรองการตาย) รวมไปถึง วันที่รับแจ้งการตาย (ดูรูป 1)

การเสียชีวิตนอกภูมิลำเนา

การศึกษานี้ ให้คำจำกัดความ “การเสียชีวิตนอกภูมิลำเนา” ว่าเป็นการไปเสียชีวิต ในจังหวัดอื่นที่ไม่ใช่จังหวัดที่เป็นที่อยู่ของผู้ตาย ตามคำจำกัดความนี้ เมื่อนำข้อมูลจาก มรณบัตรรายการแรก (ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน) และรายการที่สาม (ที่อยู่ตามสถานที่ตาย) มาเปรียบเทียบกัน ก็จะเห็นภาพของผู้เสียชีวิตนอกภูมิลำเนา (จังหวัดที่เสียชีวิตแตกต่าง จากจังหวัดที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน) ข้อมูลการตายที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูล พ.ศ.2539 ถึง พ.ศ.2550 และ พ.ศ.2552 ที่ได้รับจากสำนักนโยบายและสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข สำหรับข้อมูลการตาย พ.ศ.2551 ที่ไม่นำมาวิเคราะห์เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับ ชุดนี้มีเพียงการตายตามสถานที่เสียชีวิตเท่านั้น จึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับที่อยู่ของผู้ตาย นอกจากนั้นข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ไม่รายงานอายุเมื่อตาย ไม่มีที่อยู่ของผู้ตาย หรือไม่ทราบสถานที่ตาย จะถูกตัดออกจากการวิเคราะห์

ท.ร. 4 ตอน 1			
 มรณบัตร			
สำนักระยะอื่น			เลขที่
๑. ผู้ตาย	๑.๑ ชื่อว่า - ชื่อสกุล	๑.๒ เลขประจำตัวประชาชน	๑.๓ เพศ ๑.๔ อายุ
	๑.๕ สัญชาติ	๑.๖ ตา/บิดา	๑.๗ สถานภาพการสมรส
	๑.๘ ที่อยู่		
๒. รายการตาย	๒.๑ สาเหตุ	๒.๒ ผู้เฝ้าศพ	
	๒.๓ มารับศพไปขอการศพ	๒.๔ ศาสนา	
๓. สถานที่ตาย	๓.๑ จำนวนเตียง ที่อยู่	๓.๒ พักอยู่สถานที่ตามบ้าน	
๔. มารดาบิดาของผู้ตาย	๔.๑ ชื่อว่า - ชื่อสกุล	๔.๒ เลขประจำตัวประชาชน(มารดา)	
	๔.๓ ชื่อว่า - ชื่อสกุล	๔.๔ เลขประจำตัวประชาชน(บิดา)	
๕. ผู้ซึ่งการตาย	๕.๑ ชื่อว่า - ชื่อสกุล	๕.๒ เลขประจำตัวประชาชน	
	๕.๓ ที่อยู่	๕.๔ ความสัมพันธ์เป็น	
๖. กทม	๖.๑ จังหวัด	๖.๒ สถานที่	
๗. ใบมรณบัตร		๘. // ใบพินัยกรรม	
การชื่อ	การชื่อ	การชื่อ	
ผู้ซึ่งการตาย		สถานที่ผู้ปฏิบัติงาน	
นายทะเบียนผู้รับแจ้งการตาย			
การชื่อ		นายทะเบียน	
ผู้รับแจ้งการเสียชีวิต			
บันทึกเพิ่มเติม			

รูป 1 ตัวอย่างของใบมรณบัตร (ท.ร. 4 ตอน 1)

จำนวนผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลาเนา

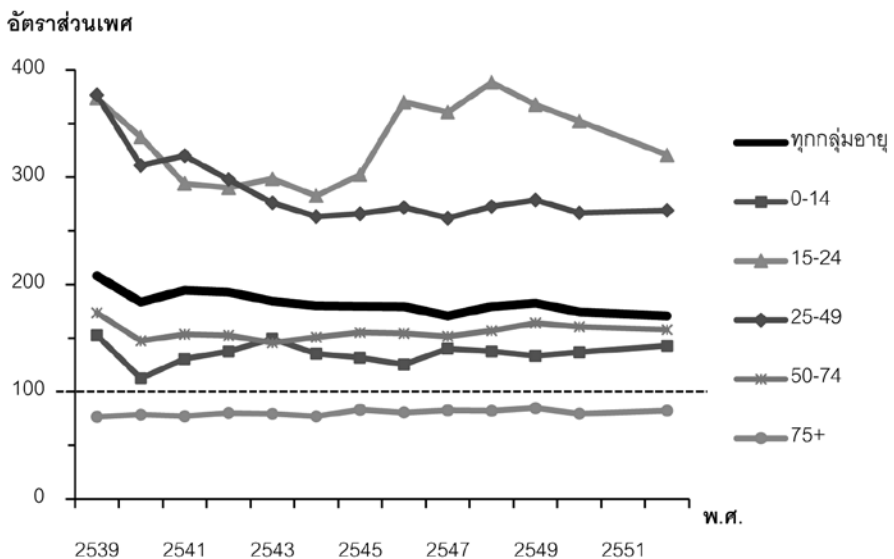
จากข้อมูลการตาย พ.ศ.2539-2552 พบว่า ในปีแรกของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ จำนวนผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนานั้น มีเพียง 11,308 ราย หรือคิดเป็นประมาณ ร้อยละ 3 ของการตายทั้งหมดเท่านั้น จำนวนผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 2 เท่าใน พ.ศ.2540 และเป็น 3 เท่าใน พ.ศ.2541 เมื่อเทียบกับเมื่อ พ.ศ.2539 หรือคิดเป็นร้อยละ 7 และ 9 ตามลำดับ จำนวนผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาได้เพิ่มขึ้นทุกปีจนถึง พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นปีที่มีผู้เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาสูงสุด หลังจากนั้นจำนวนผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาได้ลดลง แม้ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาจะเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการตายทั้งหมดแล้ว ร้อยละการไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของคนไทย ก็ผันแปรอยู่ในช่วงร้อยละ 11-13 (ตาราง 1)

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของการไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา พ.ศ.2539-2552

พ.ศ.	การไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา	
	จำนวน	ร้อยละ
2539	11,308	2.9
2540	24,676	7.1
2541	33,725	9.4
2542	45,668	11.6
2543	49,572	11.8
2544	47,268	12.5
2545	57,612	12.0
2546	60,774	12.1
2547	72,581	12.5
2548	50,584	12.4
2549	50,644	12.6
2550	48,991	12.4
2552	43,941	11.1

ผู้ที่ไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาในแต่ละปีนั้นเป็นชายมากกว่าหญิง เมื่อใช้อัตราส่วนเพศเป็นดัชนีเพื่อเปรียบเทียบจำนวนตายระหว่างเพศ พบว่า จำนวนผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาเป็นชายมากกว่าหญิงเกือบ 2 เท่าทุกปี

แต่เมื่อจำแนกไปตามกลุ่มอายุ คือ 0-14 15-24 25-49 50-74 และ 75 ปีขึ้นไป แล้ว ยังคงพบว่าผู้ชายเสียชีวิตนอกภูมิลาเนามากกว่าผู้หญิงทุกกลุ่มอายุ ยกเว้นเฉพาะกลุ่มอายุ 75 ปีขึ้นไปเท่านั้นที่มีผู้หญิงเสียชีวิตมากกว่าชาย ในกลุ่มอายุ 0-14 และ 50-74 ปี นั้นผู้ชายเสียชีวิตสูงกว่าผู้หญิงประมาณ 1.5 เท่า ในขณะที่มีผู้ชายอายุ 25-49 ปี เสียชีวิตนอกภูมิลาเนามากกว่าผู้หญิงในอายุเดียวกันประมาณ 3 เท่า และผู้ชายอายุ 15-24 ปี เสียชีวิตนอกภูมิลาเนามากกว่าผู้หญิงวัยเดียวกันประมาณ 3 เท่าตัวในช่วง พ.ศ.2539-2545 และเพิ่มสูงขึ้นถึง 4 เท่าตัวหลังจากนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ.2546-2549 จำนวนผู้เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาที่เป็นชายสูงกว่าหญิงอย่างเด่นชัดในกลุ่มอายุนี้ (รูป 2)

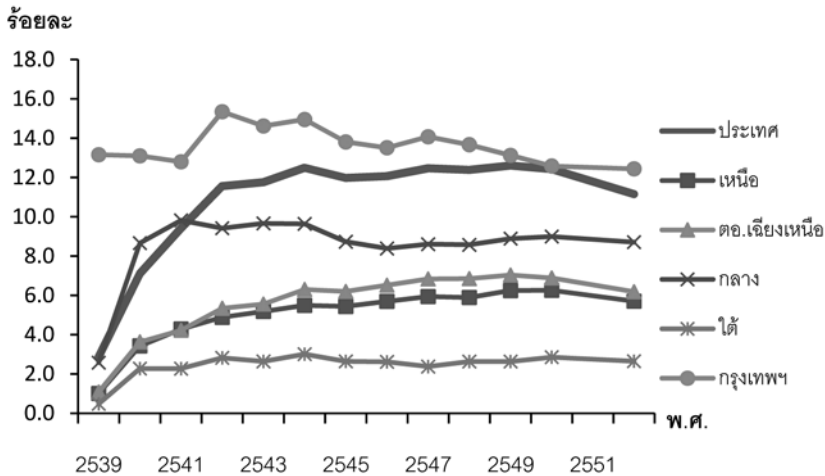

รูป 2 อัตราส่วนเพศเมื่อเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ.2539-2552

หมายเหตุ: อัตราส่วนเพศ หมายถึงจำนวนผู้เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาชายต่อหญิง 100 ราย

แนวโน้มการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาจำแนกตามภาค

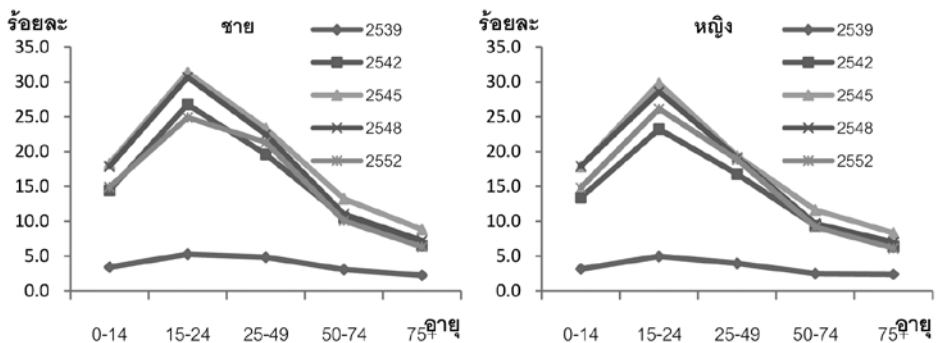
เมื่อจำแนกตามภาค พบว่า ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของคนไทยในเกือบทุกภาคมีแนวโน้มที่คล้ายคลึงกับแนวโน้มระดับประเทศ ยกเว้นของกรุงเทพฯ เท่านั้น กล่าวคือ เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนระหว่าง พ.ศ.2539-2541 แต่หลังจากนั้นจะค่อนข้างคงที่ ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของคนกรุงเทพฯ นั้นสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 12-14 เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ รองลงมาเป็นของภาคกลาง รวร้อยละ 8-10 สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาคิดเป็นร้อยละที่พอๆ กัน คือ รวร้อยละ 5-7 ส่วนภาคใต้มีผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลาเนาคิดเป็นร้อยละต่ำที่สุด คือ รวร้อยละ 3 เท่านั้น (รูป 3)

รูป 3 ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา จำแนกตามภาค พ.ศ.2539-2552

แบบแผนการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาจำแนกตามเพศและอายุ

เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุ พบว่า ร้อยละของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาตามกลุ่มอายุของทั้งชายและหญิง มีลักษณะคล้ายรูปตัวยูคว่ำ (invert u-shaped) หรือตัววีคว่ำ (invert v-shaped) กล่าวคือ การเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 คิดเป็นร้อยละ 15-20 และจะเพิ่มสูงอย่างรวดเร็วในกลุ่มอายุ 15-24 ปี เป็นร้อยละ 25-30 ซึ่งเป็นร้อยละที่สูงที่สุด หลังจากกลุ่มอายุนี้ ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาจะลดลงตามลำดับ ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาต่ำสุดพบได้ในกลุ่มอายุ 75 ปีขึ้นไป ซึ่งมีเพียงประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น

รูป 4 ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา จำแนกกลุ่มอายุและเพศ พ.ศ.2539-2552

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างชายและหญิง พบว่า ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาตามกลุ่มอายุของชายนั้นสูงกว่าของหญิงเล็กน้อยในแต่ละกลุ่มอายุ นอกจากนั้น แบบแผนการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาเช่นนี้พบได้ทุกปีจากข้อมูลการตายที่นำมาศึกษา อย่างไรก็ตาม พบว่าร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของทั้งชายและหญิงเมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุนั้นต่ำมากใน พ.ศ.2539 คือเพียงประมาณร้อยละ 2-5 เท่านั้น (รูป 4)

การเปลี่ยนแปลงร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา

จากแนวโน้มการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาที่แสดงไว้ในรูปที่ 3 นั้น อาจไม่สามารถแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนนัก เนื่องจากมีความผันแปรไม่มาก การศึกษานี้จึงได้แบ่งช่วงระยะเวลาของการเสียชีวิตออกเป็น 2 ช่วง คือ พ.ศ.2540-2545 และ พ.ศ.2546-2552 พร้อมทั้งแสดงร้อยละของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาด้วยค่าเฉลี่ย โดยที่ตัดการเสียชีวิตใน พ.ศ.2539 ออก เนื่องจากในปีนั้นให้ข้อมูลที่ต่ำมากผิดปกติ

จากตาราง 2 พบว่าโดยเฉลี่ยแล้ว การเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของคนไทยในช่วง พ.ศ.2540-2545 และ พ.ศ.2546-2552 คิดเป็นร้อยละ 10.7 และ 12.2 ตามลำดับเมื่อจำแนกตามภาค พบว่าร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของแต่ละภาคใน พ.ศ.2546-2552 เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วง พ.ศ.2540-2545 ยกเว้นเพียงกรุงเทพฯ และภาคกลางเท่านั้นที่ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาในช่วงหลังต่ำกว่าช่วงแรก ทั้งสองช่วงเวลา กรุงเทพฯ มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาสูงสุดในขณะที่ภาคใต้มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาต่ำสุด

เมื่อพิจารณาตามเพศและอายุ การเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาในช่วงเวลาหลัง (พ.ศ.2546-2552) เกิดขึ้นมากกว่าในช่วงเวลาแรก (พ.ศ.2540-2545) ในทุกกลุ่มอายุของผู้ที่เสียชีวิต ทั้งชายและหญิง นอกจากนี้ พบว่า กลุ่มอายุ 15-24 ปี เป็นกลุ่มที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาสูงสุดในขณะที่กลุ่มอายุ 75 ปีขึ้นไปมีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาต่ำสุด ทั้งชายและหญิง และทั้งสองช่วงเวลา

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยของร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของประเทศ ภาค เพศและอายุ ระหว่าง พ.ศ.2540-2545 และ 2546-2552

พื้นที่/เพศและอายุ	ร้อยละการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา	
	พ.ศ.2540-2545	พ.ศ.2546-2552
พื้นที่		
ทั่วประเทศ	10.7	12.2
ภาคเหนือ	4.8	6.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5.2	6.7
ภาคกลาง	9.3	8.7
ภาคใต้	2.6	2.6
กรุงเทพมหานคร	14.1	13.2
เพศและอายุ		
ชาย		
0-14	13.9	18.3
15-24	25.4	30.9
25-49	18.8	23.8
50-74	10.3	12.4
75 ปีขึ้นไป	6.6	6.1
หญิง		
0-14	13.3	18.7
15-24	22.8	29.6
25-49	16.3	20.4
50-74	9.2	10.9
75 ปีขึ้นไป	6.5	7.9

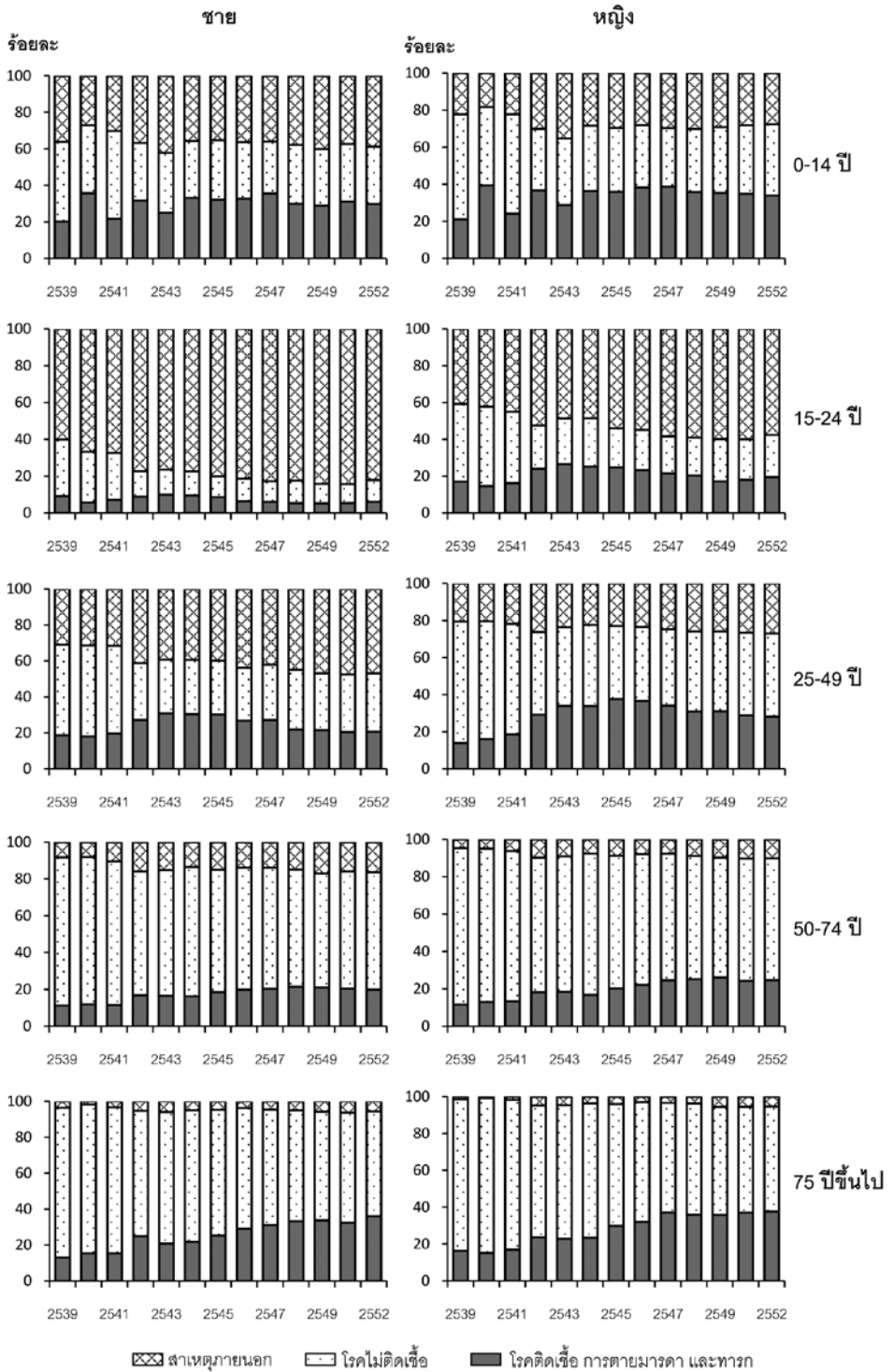
สาเหตุการตายของผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลำเนา

ในที่นี้ได้จำแนกสาเหตุการตายเป็น 3 กลุ่มสาเหตุหลัก คือ โรคติดเชื้อ (ซึ่งรวมการตายมารดาและทารก) โรคไม่ติดเชื้อ และสาเหตุภายนอก เมื่อตัดสาเหตุการตายที่ไม่ชัดเจน (ill-defined cause) ออกจากการวิเคราะห์ พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ที่เสียชีวิตนอกภูมิลำเนาทั้งชายและหญิง ตายด้วยโรคติดเชื้อ โรคไม่ติดเชื้อ และสาเหตุภายนอกพอๆ กัน ในขณะที่การตายจากสาเหตุภายนอกเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาในกลุ่มอายุ 15-24 ปี ทั้งชายและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กว่าร้อยละ 60 ของผู้ชายกลุ่มอายุนี้อาศัยชีวิตจากสาเหตุภายนอก สำหรับกลุ่มอายุ 25-49 ปีนั้น การตายจากสาเหตุภายนอกยังเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาของผู้ชาย แต่สำหรับผู้หญิง การตายด้วยโรคไม่ติดเชื้อมีความสำคัญมากกว่า และสำหรับกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป อาจกล่าวได้ว่ามากกว่าร้อยละ 70 ของผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลำเนาขณะนี้ เสียชีวิตจากโรคไม่ติดเชื้อ (รูป 5)

10 ลำดับจังหวัดที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาสูงสุดและต่ำสุด

เมื่อจำแนกตามจังหวัดที่เป็นภูมิลำเนา พบว่าในช่วง พ.ศ.2540-2545 นั้น จังหวัดที่มีผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาสูงสุด 10 ลำดับแรก คือ นนทบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี ระนอง สมุทรสงคราม นครนายก สระแก้ว ฉะเชิงเทรา สมุทรสาคร และพระนครศรีอยุธยา ซึ่ง 9 ใน 10 เป็นจังหวัดในภาคกลางทั้งสิ้น สำหรับ 10 ลำดับจังหวัดแรกที่มีการไปเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาสูงสุดในช่วง พ.ศ.2546-2552 ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สระแก้ว ระนอง ตรวดี กำแพงเพชร สมุทรสงคราม นครนายก และพังงา ตามลำดับ จะเห็นว่าส่วนใหญ่ของจังหวัดเหล่านี้เป็นจังหวัดเดียวกับจังหวัดที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาสูงสุดในช่วง พ.ศ.2540-2545 นั่นเอง

สำหรับ 10 ลำดับจังหวัดที่มีไปการเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาต่ำสุดทั้ง 2 ช่วงเวลา เกือบทั้งหมดก็ยังคงเป็นจังหวัดเดิม จังหวัดที่มีผู้ไปเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาต่ำสุด 10 ลำดับเหล่านี้ เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่านั้น (ตาราง 3)

รูป 5 ร้อยละการไปเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาจําแนกกลุ่มสาเหตุการตาย เพศและอายุ พ.ศ.2539-2552

ตาราง 3 จังหวัดที่มีการไปเสียชีวิตนอกภูมิลำเนาสูงสุดและต่ำสุด 10 ลำดับ พ.ศ.2540-2545 และ พ.ศ.2546-2552

การเสียชีวิตนอกภูมิลำเนา พ.ศ.2540-2545			การเสียชีวิตนอกภูมิลำเนา พ.ศ.2546-2552		
ลำดับ/จังหวัด		ร้อยละ	ลำดับ/จังหวัด		ร้อยละ
10 ลำดับสูงสุด					
1.	นนทบุรี	31.1	1.	นนทบุรี	30.7
2.	สมุทรปราการ	30.0	2.	ปทุมธานี	27.9
3.	ปทุมธานี	28.7	3.	สมุทรปราการ	27.5
4.	ระนอง	19.9	4.	สระแก้ว	23.3
5.	สมุทรสงคราม	19.1	5.	ระนอง	21.1
6.	นครนายก	19.0	6.	ตราด	21.0
7.	สระแก้ว	18.9	7.	กำแพงเพชร	20.3
8.	ฉะเชิงเทรา	18.3	8.	สมุทรสงคราม	19.8
9.	สมุทรสาคร	17.6	9.	นครนายก	18.8
10.	พระนครศรีอยุธยา	17.5	10.	พังงา	18.2
10 ลำดับต่ำสุด					
1.	เชียงใหม่	3.3	1.	เชียงใหม่	3.8
2.	เชียงราย	5.0	2.	นราธิวาส	5.5
3.	ลำปาง	5.2	3.	สงขลา	5.6
4.	สงขลา	5.3	4.	ลำปาง	6.3
5.	นราธิวาส	5.3	5.	ตรัง	6.7
6.	น่าน	5.5	6.	น่าน	6.8
7.	แพร่	5.8	7.	เชียงราย	6.8
8.	อุบลราชธานี	6.0	8.	ขอนแก่น	7.3
9.	ขอนแก่น	6.3	9.	อุบลราชธานี	7.3
10.	สุราษฎร์ธานี	6.4	10.	แพร่	7.4

หมายเหตุ: ไม่นำการตายของ พ.ศ.2539 มาวิเคราะห์

อภิปรายและสรุปผล

การศึกษานี้ เป็นการนำข้อมูลที่บันทึกจากมรณบัตรมาศึกษาเชิงพรรณนาถึงลักษณะของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาของคนไทยในช่วง พ.ศ.2539 ถึง พ.ศ.2552 ในที่นี้ให้คำจำกัดความว่า หมายถึงการเสียชีวิตในจังหวัดที่ไม่ใช่จังหวัดที่ผู้ตายมีชื่ออยู่ตามทะเบียนบ้าน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแรกที่นำข้อมูลจากมรณบัตรมาศึกษาเกี่ยวกับการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา ผลการศึกษาพบว่า คนไทยเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา ประมาณร้อยละ 11-13 ร้อยละของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนามีความผันแปรกันบ้างในแต่ละจังหวัด จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ เป็นจังหวัดที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาสูงมากถึงประมาณร้อยละ 30 ของการตายในจังหวัดนั้นๆ ส่วนจังหวัดที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาต่ำที่สุดคือ เชียงใหม่ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 3-4 ของการเสียชีวิตทั้งหมดในจังหวัดนั้น

การเสียชีวิตนอกภูมิลาเนานั้นมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลา 14 ปีที่ทำการศึกษา (พ.ศ.2539-2552) ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ยกเว้นในช่วงปีแรกๆ ของข้อมูลที่นำมาศึกษา ซึ่งอาจเนื่องมาจาก ช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนระบบการไหลเวียนของข้อมูล ซึ่งเดิมข้อมูลการตายจากทะเบียนราษฎรต้องประมวลผลด้วยมือ และการไหลเวียนของข้อมูลจากสำนักทะเบียนไปยังสำนักบริหารการทะเบียน กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงสาธารณสุข ยังแยกจากกันในลักษณะของข้อมูล 2 ชุด แต่นับตั้งแต่ พ.ศ.2539 เป็นต้นมา ข้อมูลการตายจากสำนักทะเบียนมีการส่งผ่านทางระบบออนไลน์มายังสำนักบริหารการทะเบียนเพียงชุดเดียว และสำนักบริหารการทะเบียนได้ส่งข้อมูลชุดเดียวกันนั้นมายังกระทรวงสาธารณสุขอีกต่อหนึ่ง ในระยะแรกๆ ของการเปลี่ยนระบบจึงอาจทำให้ข้อมูลเกิดความคลาดเคลื่อนได้มาก

แบบแผนของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาเมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุมีลักษณะรูปตัววีคือ เกิดขึ้นน้อยในกลุ่มอายุที่ต่ำกว่า 15 ปี แต่จะเพิ่มขึ้นสูงมากอย่างรวดเร็วในกลุ่มอายุ 15-24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอายุที่มีการตายนอกภูมิลาเนาเกิดขึ้นสูงสุด ต่อจากนั้นก็ลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึงอายุ 75 ปีขึ้นไปที่มีการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาต่ำสุด สำหรับจำนวนการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนานั้น มีผู้ชายเสียชีวิตมากกว่าหญิงในทุกกลุ่มอายุ ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุ 75 ปีขึ้นไปที่ผู้หญิงเสียชีวิตนอกภูมิลาเนามากกว่าชาย

สาเหตุการตายที่สำคัญของผู้ที่เสียชีวิตนอกภูมิลาเนา นั้น มีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอายุ ในกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี สาเหตุการตายจากโรคติดเชื้อ โรคไม่ติดเชื้อ และสาเหตุภายนอกนั้นพอๆ กัน สาเหตุการตายที่สำคัญสำหรับกลุ่มอายุ 15-24 ปี คือสาเหตุภายนอก ส่วนกลุ่มอายุที่เหลือ สาเหตุจากโรคไม่ติดเชื้อเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตนอกภูมิลาเนา มากกว่าสาเหตุอื่น

ผลการศึกษานี้ ชี้ให้เห็นว่า การเสียชีวิตนอกภูมิลาเนาที่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้น่าจะเป็นของกลุ่มอายุ 15-24 ปี เพราะสาเหตุการตายส่วนใหญ่คือจากสาเหตุภายนอก ซึ่งได้แก่อุบัติเหตุและพลวเหตุ ดังนั้นมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ ควรดำเนินต่ออย่างเข้มข้น โดยเฉพาะกับกลุ่มอายุ 15-24 ปีนี้

กิตติกรรมประกาศ

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ผู้ศึกษาขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534. (2533, 22 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 108 ตอนที่ 203. หน้า 1-14.